

Бібліотека: „Новий Світ,” Ч. 3.

Вставайте кайдани порвіте,
І вражою злою кровю
Волю окропіте!

Т. Шевченко.

NATIONAL LIBRARY
CANADA
BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

НАШ ПРОМЕТЕЙ.

З нагоди столітних
уродин Т. Г. Шевченка.

Збірка статей:

НІКУКУДУР
НІКУКУДУР
НІКУКУДУР

М. ІВ. ГНИДИ.

Лег., 1914.

PG3948

S51

N229

M. Weber

Евген Гуцайло.

Наш Прометей.

В соті роковини уродин Тараса Шевченка.

Колись давно, дуже давно, — так оповідає одна грецька легенда, — жив оден півбог, богочоловік, прозваний Прометейом.

В тих часах люди не знали ще, що таке огонь і дуже бідували. Прометейові серце краяло ся з жалю ізза того, що люди так дуже карають ся без огню. Він не міг дивити ся на їх нужду і одного разу раєв з неба троха огню та дав його людям. А огонь до того часу був лиш в небі; лиш боги мали його; через те огонь був сьвятою річню. Коли вже люди мали огонь, тогди їм стало лекше жити. Огонь дав їм мудрість; бо при помочи огню люди могли не лиш нагрівати ся, але мали красну їду і могли видосконалювати свої ріжні винаходи.

Людям стало лінше, але Прометейови прийшло ся дуже гірко відпокутувати ту

іного любов до людий. Боги заборонили йому доступ до неба, як злодієви, та ще прикували його до скали десь там в кавказких горах, а круки все а все мали довбати його тіло. Боги наділили Прометея безсмертем на те, щоби поранене тіло круками все відростало, щоби круки все мали що довбати, і щоби Прометей вічно мучив ся.

Вкарали боги Прометея не так за те, що він дав огонь людям, а за те, що він тим огнем зробив людий мудрійшими. Боги бояли ся мудрих людий, бо, — так казали они — коли люди будуть мати огонь, то они стануть мудрійші від богів, і поскидають богів з неба а сами заведуть собі небо на землі. Перестануть слухати богів і самі стануть богами. І єще ось до тецпер карає ся оттой Прометей десь там в кавказких горах. Так оповідає грецька Лэгенда.

Кождий нарід має свойого Прометея. Коли один з народу пригляне ся до способів життя свого народу, пізнає чого його народови треба, і піднесе відважно свій голос, щоби збудити свій народ до красшого життя — коли той відважний чоловік заговорить своему народови про те, як йому видобути ся з його недолі, коли вкаже його

му дорогу і способи, як позбутися того, що гнетє цілий нарід, — от той чоловік стає героєм, стає Прометейом. Бо те його творче слово, котрим він будить народ, є тим небесним огнем Прометея.

Від давна вже ціле суспільство складалося з двох верств. З одної верстви, котра панувала, і з другої, котра робила на панів. А що тих, котрі роблять на панів, є сотки тисяч більше від панів, через те уважає ся ту більшість народом. Бо лиш ті, котрі працюють, вдержують цілий народ. Вони вдержують мову народу, звичаї, народне господарство, майно, словом все, чого треба, щоби існував якийсь будь народ.

Наш український народ вже здавен-давна становив все ту другу верству. Він все і все був тим, котрий працював на других. В давнині наїхали в ту країну, де жив наш народ Нормандці, і завели панованє над нашим народом. Ті наші колишні князі і королі, котрих так дуже хвалять всі націоналісти, не були нічим иньшим, а звичайними завоювниками, котрі страшно карали наш народ. Історія нашого народу не є така гарна, як оповідають в школі. Она від найдавніших часів до се-

годня записана кривавими буквами на плечах нашого народу. Наші князі всі збільшеними чи меншими виїмками були звичайними опришками, які страшно карали наш народ. Треба лиш нагадати нашу сьвяту Ольгу, як то она спалила оселі дерев'ян за те, що они вбили її чоловіка. А її чоловіка вбили тому, бо він катував людину за те, що они не спромагали платити податків. А чим більше такий князь, чи король, знущав ся над народом, тим більше величали його. От Ольга та, яку тепер певно повісили би за підпал багатих сіл, з сьвятою, а темні люди ще й молять ся до неї. А перечитайте Франкового „Захара Опришка князя, котрий в страшний спосіб знущав ся над народом. Те саме було і за гетманщини, лиш троха-троха не так мучили людей.

А що наш нарід перетерпів за пановання польскої та московської шляхти, то того і на воліві шкірі не списав би. Ціла історія нашого народу є історією мук і сліз.

Через таку нужду, через такий гнет, вбивали пани у народі всі прояви кращої

думки. І ми видимо, що нігде ще невіль-
ники не вродили великого поета, велико-
го духа. От через такий гнет нашого наро-
ду він не міг видати з себе ніякого більшо-
го талану, о цного такого Прометей, який би
збудив був наш народ. Бо гнет здавлює вся-
кий талант. Правда, показав ся був Хмель-
ницький, але він був вихованим в шля-
хоцькім домі, він не знав, що то нужда, і
хоть в ньому бунтувала ся думка проти по-
нехтованя народу, то той бунт мав в него
зівсім не народні причини. Йому ві ібрали
були його шляхотський хутір, от він і бун-
тував ся. Його бунт був більше місцею,
чим Прометейовим огнем.

Аж 1814. року просто чудом дістає ся
бідний хлопець, — хлопець, котрий виріс в
нужді найгірших злиднях панщини, — той
хлопець дістає ся в вищі круги суспільст-
ва, пізнає красше житє і в ієго 'заболіло
серце за тим народом, з якого він виїшов.
Йому дивно стало, чому то одні живуть в
роскошах а другі мільони людей, так страш-
но карають ся нуждою. Доки ще був хлоп-
чиною, доки сам був ще нуждарем, він не
мав понятя про те, що є на сьвіті якесь
красше житє. Але коли припадково поку-

шав другого життя, він не розпаношив ся і не забув за народ а відразу мозок його запалав одною думкою: Всьой нарід повинен мати таке саме житє. І він той панщизняк звертає ся вперед до бога, бо його змалку вчили звертати ся до нього, — та таке каже до него:

„На праведній твоїй землі
Ми в раю пекло розвели!
А в тебе другого благаєм . . .
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо
І їх сльозами поливаєм”.

Ви знаєте, хто він той наш Прометей!
Се той син панщизняка Тарас Шевченко.
Він відчув глибоко той біль, який завдавали круки пани нашому народови, і кидає народови искру огню, искру бунту проти визиску, проти попівського зитуманеня:

Защо-ж тебе, сьвіте брате,
В твоїй добрій теплій хаті
Оковано, одурено, кадилами окурено,
Баграницями закрито і розп'ятієм добито?!
Не добито! Стрепени ся!
Просьвіти ся! Будем, брате,
З багриниць онучі драти.
А з кадил — люльки курити,
Явленими піч топити,
Кропилами будем, брате,

Нову хату вимітати!"

Він, панщизняк, коли побачив, що є ще краще жите від панщизнявго, він відразу зрозумів ту страшну різницю двох верств людей: панів і робочого люду. Йому не спромогло краще жите засліпити його зору і він аж настрашив ся, коли побачив своє село новими очима:

„Чорніщі чорної землі
Блукають люди! Повсихали
Сади зелені, погнили, —
Біленькі хати повалились,
Стави буряном поросли.
Село неначе погоріло!
Неначе люди подуріли!
Німі на паньщину ідуть
І діточок своїх ведуть.

Його здіймає страх, що люди можуть терпіти те все і каже, що они хиба подуріли. Бо певно, коли би мудрі були, то не пішли би на паньщину. Він дивить ся на вкруг себе і каже до бога:

„Розбійники, людоїди правду побороти;
Осьміяли твою славу і волю!
Люди стогають у кайданах,
Не має з ким взятись розкуватись,
Одностайне, односердно стати
За евангелію правди,
За доброї люди

Боже боже! Чи то-ж і не буде?

Чи настане великий час великої кари? . . .

Він наш Прометей, вихований ще думками тих часів, коли то люди вірили в спасів, в те, що одиниця може підвести народ, може освободити народ. Він не знав ще тої нової науки, що не одиниці, не один який герой, а всьой нарід мусить підняти ся, щоби спасти себе. От через те він звертає ся дуже часто до бога, котрого він сам не любить за те, що він дивить ся на той страшний визиск і не каже нічого:

„А ти всевидюче око.

Чи ти дивило ся з висока,

Як сотнями в кайданах гнали

В Сибір невольников сьвятих?

Як мордували, роспинали

І вішали? А ти не знало?!

І ти дивило ся на них!

І не осьліпло?! Око, око!

Не дуже бачиш ти глибоко!

Він називає сьвятими тих політичних вигнанців, яких пани засилалі в кайданах на Сибір, а тих сьвятих яких тримають люди на стінах, тих „явлених” каже: „Явленими ніч топити . . .” бо ними лиш людям голови затуманюють.

Та любов до покривдженого народу проявляє ся у Тараса у кождім його сти-

ху. Про себе майже не дбає, бо:

„Мені однаково, чи буду
Я жить на Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині
Однаковісенько мені
В неволи виріс між чужими
І не оплаканий своїми
В неволі плачучи умру
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину”

Але інтерес народу, інтерес України він
ставить далеко, далеко вище себе самого.

„Та не однаково мені
Як Україну злії люди
Присплять лукавії і в огні
Її окраденую збудять!
Ох, не однаково мені!”

Не однаково йому, бо він палає огнем
любоби до свого народу. Він видить страж-
даня свого народу, видить як ради того,
щоби вбрала с паньска дитина, то пани
шкіру здіймають з людей:

„Латану свитину з каліки здіймають,
З шкурою здіймають, бо нічим обути
Панят недорослих. А они розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію в військо віддають.
А онде під тиньом

Опухла дитина голодная мре
 А мати пшеницю на панщині жне!
 А он бачиш? Очі, очі!
 На що ви здали ся?
 Чом ви змалку не висохли?
 Слізми не злили ся?
 То покритка по під тином
 З байстрям шкандибає.
 Батько й мати відцурались
 Й чужі не приймають,
 А панич не знає,
 З дваццятою недолюдок
 Душі пропиває!“

Пани зрозуміли добре вагу запальних
 слів крєпацького сина, і за те, що він ки-
 нув искру огню між свій пенєволений на-
 род, віддали його на Сибір за уральські гори
 у салдати, щоби там під надзором царські
 шпиги довбали його душу. Бо він небез-
 печним був для богів-панів, які живуть со-
 бі в земнім раю. Його огненні слова могли
запалити пригнетений народ, народ міг
 стати мудрійшим і прогнати панів з раю.
 Бо він не може погодити ся з тим, що:

„Даеш ти, господаєдиний,
 Сади панам у твоім раю,
 Даеш високії палати!
 Пани-ж неситії, пузаті,
 На рай твій, господає, плюють,

Заперши ся собі в палатах.
 А нам дивитись не дають
 З убогої малої хати!

І не помилили ся пани, на вигнаню
 видовбали його здоровлє, а коли вже Шев-
 ченко був зломаний хоробою, тогди пусти-
 ли його на волю. Знали пани, що зломаний
 Прометей не піднесе вже більше бунту
 проти них. Пустили тогди, коли вже не бу-
 ло у него надії на жите. Пустили на те,
 щоби він сам зайшов до могили. Бо не ми-
 нуло і три роки, як зломаний наш Про-
 метей пішов там де:

„Не має там власти, не має там карі!

Там сьміху людського і плачу не чуть...“

А ми до сьогодні живемо тим огнем на-
 шого Прометея. Він горить у на все, та
 хоть проминуло вже 52 роки від того часу,
 коли він покинув нас, ми носимо його огонь
 і роздуваємо його все ширше і ширше, що-
 би сновнилось його бажанє, щоби по всьо-
 му сьвіту огневу орду розпустити:

„Нехай червоніє ,червоніє,
 Полумям повіє!

Нехай знову рига змिया,
 Трупом землю криє!“

Бо сьвятий для нас його заповіт.

„Кайдани порвіте

І вражою кровю волю окропіте!“

Сего року 25. лютого с. ст. минає сто літ, коли народив ся наш Прометей. Се вже не легенда, се дійстний творець огню за висвобоженє народу, се наш Тарас Шевченко, син панщизняка, син нужди. Двоєкого життя зазнав він: і наймитом був і вольним був, але ані одно ані друге не вбило внего любви до народу. Не те дієть ся тепер. Теперішні наймити не всі хотять пробудити ся, щоби „Вражою кровю волю окропити” а ті, що жіють на волі, так звана інтелігенція, пані пани і підпанки, не то, що не будять народу, не то, що не люблять народу, але ще за помочію імени Шевченка обдурюють покривлений народ. Обдурюють народ так само, як попи іменем Христа обдурюють, кадилами окурюють і Христом: „...розпятиєм добивають.” І они, ті українські пани, сьвяткують сего року уродини Тараса так само, як попи сьвяткують воскресеніє Христа. Але не на те, щоби збудити народ, бо они, як казав їм Шевченко, той Шевченко, котрий зі щирої душі ненавидів їх, бо они люблять, як він казав:

„на братови шкіру а не душу!”
они сьвяткувати будуть сго на те, щоби

при помочи імени Шевченка ловити на-
рід, щоби затуманювати нарід, щоби не-
сказати народови правди, щоби легше бу-
ло жити з царо ю. Понам несе народ кнн-
ші і гронні за те, що они сьвяткують воск-
ресенє Христа, а національним панам
треба народнього довіря, щоби пропхати
ся до панського жолуба. От нащо сьвятку-
ють наші пани Шевченка.

Робочий Народе! Ти спля-
миш волю твого Прометея,
твого Тараса, коли ти підеш
сьвяткувати його уроди-
ни в купі з панами, в купі
з національними попами, бо він,
Тарас Шевченко, той Твій Прометей, не-
навидів тих „паненят” зі щирої душі.
Чи ти, поневолений народе, підеш на сьвя-
то рівно стими, котрі клювали як круки
душу твого Прометея і ще доси клюють
тебе, або підводять ще більшим крукам.
щоби клювали? Чи ти сьвяткувати меш
Шевченка з тими людьми, котрі призна-
ють теперішній лад, якому з погордою кли-
кав Шевченко.

„Слава, слава!

Хортам і гончим і псарям

І нашим батюшкам слава!”

Чи ти народе годен сьвяткувати Шевченка рівно з „хортами, гончими і псарями”?

Ні! В кого лишила ся хоть найменша іскра того огню, який кинув нам наш Прометей, дрібка сьвідомости його мук за нарід, того нога не стане там, де національні попи, наші пани, своїми пиками будуть перекручувати Прометейову науку і вибирати будуть з неї те лише, що зваблює нарід а не противить ся панам.

А ми хоть не маємо стільки засобів, щоби відсьвяткували уродини нашого Прометея гучно, з музикою та сьпівами та ще з якими витребеньками, бо ми бідні, як коні на припові, то милійше буде Шевченкови те, коли ми самі, не в спільці з його ворогами, згадаємо його так, як він казав:

„Не злим тихим словом . . .”

Ми все сьвяткуємо твій день,
Великий наш герою!
Бизвольний клич лунає в нас,
Твою сповняєм волю.

Слова твої несуть ся в сьвіт,
Мов хвилі сильним дзвоном;
„Обніміть, ся братя мої” —
Ставляємо законом.

Обніміть ся-ж брати мої,
 Хай рівний з рівним стане,
 Хай визиск, здирство пропаде,
 Хай рай братів настане!
 Хай рівне право буде в нас
 На працю, хліб, на радість,
 Поняте „пана“ хай буде
 „Слуга“, „ла... й“, „панок“, „магнат“ —
 Варварські синоніми
 Ниських людей що мріють ще
 Про невольничі тїни.
 Чи плямить же їм людський рід
 Раз-враз до суду-віка?
 Найвисший час піднять ся нам
 До ролі чоловіка!
 Сьвяткуймо розум людини,
 Почування хороші,
 Сьвяткуймо працю ума й рук
 А не мертві гроші!
 В кого-ж за сильно розвинувсь
 Інстинк звїра-шуліки,
 У кураційний дїм із ним,
 Де умови калїки.
 Так каже розум і чуте,
 Так каже людська гідність,
 Лиш так в суспільстві заснуем
 Сьвятую братську єдність.
 А з тим Україну розкуем,
 Привернемо їй волю,
 Пригнетеним братам дамо
 Належну їм рай-долю.

Ось так сьвяткуємо Твій день,
 Великий наш герою!
 Твоя ідея се нам клич
 До праці і до бою!

Селянська біда, в перші пол. XIX в.

Таку біду наш нарід перетерпів за панованя українських князів та королів і польскої та московської шляхти.

І за те, що Т. Шевченко кинув іскру, огню, іскру бунту між свій поневолений народ, проти визиску та попівського туманеня, пани віддали його на Сибір за уральські гори у салдату, щоби там під надзором царські шпиги довбали його душу. Бо він не безпечним був для богів-панів, які живуть собі вземнім раю.

В. Виннеченко.

Чий Шевченко?

Люди, для яких слова „соціалізм”, пахнуть так, як чортови ладан, люблять говорити: „Наші соціалісти стараються зробити Шевченка своїм.”

Мене зацікавило се питання, чи мають рацію сі вороги соціалізму. І здаєть ся, мають!

Розумієть ся, Шевченко не належав до ніякої партії. За його часів Україна ще не доросла до поділу суспільства на виразні класи з політичними представниками їх — партіями.

Але у Шевченка були і політичні, і філософські, і моральні ідеї. Кожда ідея, як і все на світі, має тенденцію до розвитку до консеквентного продовження себе все далі, та далі.

До чого-ж могли розвинути ся ідеї Шевченка? І які були сі ідеї?

Перша, найголовніша ідея Шевченка ґрунт його політичного й філософського світогляду — се є протест проти експлоатації людини людиною, одною суспільною

груною другою, протест проти панів, паншів, царів, жандарів і всяких індивідуальних та громадських катів. Ся ідея доводить його до тюрми, до заслання, до довголітних страждать. Вона-ж легає основою його „Зановіту“.

„Поховайте та вставайте,
кайдани порвіть
і вражю, злою кровю
волю окропите!“

Я хотів би спитати: чи є ся ідея в ґрунті програм всяких наших „демократичних“, „християнських“, „національних“ та всяких інших партій, крім соціалістичної?

Не для полеміки, не для того, щоб застидати кого небудь питаю я зовсім щиро і поважно. Чи є ся ідея в основі діяльності цих партій? Ні! По великій щирості: ні! Не цілковите знищення експльоатації з завданєм не соціалістів. Не знищення пануваня одної класи над другою, не знесенє всяких форм катуваня з їхньою метою. Сього лише соціалісти ясно і виразно домагають ся.

А коли ся ґрунтовна Шевченківська ідея — рванє кайданів — не є ґрунтом,

«Основою цих партій, то що-ж значать їхні
ляментациі за якісь народні права і т. п.?»

Се значить, що ці партії, підлягаючи
законові розвитку, не можуть уже стояти
за ті форми експльоатації, які віджили свій
вік. Вони стояли за інші, більш делікат-
ні, м'якші, зм'якшені різними „народними
та національними правами“. Зм'якшати
форми експльоатації, це доводити експльо-
атованих до того, щоб вони встали, пор-
вали кайдани і вражою, злою кровю болю
окропили, — от — мета і завданя, і всі
„святі“ ідеали цих партій!

Нехай скажуть представники цих іде-
алів, чи стоять вони за право власности
на знарядя продукції, за власність землею,
фабриками, майстернями і т. п.? Розумі-
ється, стоять!

І нехай також скажуть по щирости
(не нам, а самим собі!), чи міг би Шевчен-
ко стояти за те, колиб дожив до наших
часів? Чи міг би він обороняти п і д с т а-
в у, найголовнішу фазу сучасної експльо-
тації, поневолення і катування? Та сеж, влас-
не, ті кайдани, які насамперед мусить хо-
тіти порвати кожний чесний чоловік і по-
неволеній!

Чий же в такому возуміню Шевченко?
 Нам ще можуть сказати: „А згадайте, що
 говорив сам Шевченко:

„Обніміте-ж, брати мої,
 найменшого брата“.

Хіба се не проповідь погодження клас,
 не проповідь з'єднання всіх суспільних сил
 України проти спільних, національних во-
 рогів?”

Ні, се не така проповідь! Шевченко не
 був таким дурним, яким би хотілось деко-
 му його зробити. Він знає, що пан, котрий
 на панщині виснажує свого мужика, не об-
 німеть ся з своїм наймитом., „Царі, псарі, ка-
 ти”, як він називає всяких експлуаторів,
 не обнімуть ся з своїми рабами.

Се Шевченко знав і не міг проповіду-
 вати таке безглузде.

Ні, йому ходило о те, щоб люди оз-
 броєні знанєм, досвідом, всіми придбаня-
 ми людської культури, шли на поміч в
 боротьбі поневоленого, найменшого брата.
 І, розуміть ся, він не міг би проповідува-
 ти часткову, мізерну компромісову поміч.
 Не міг би він проповідувати обняти сього
 брата, і в сей же час витягнути у нього
 з кишені гаманець з останніми грошима.

А хіба сього нема? Хіба який небудь д. Кушнір, редактор „Нової Буковини”, орґану нац.-демократичної партії, не с такий сваток, що обнімає найменшого брата, а сам витягає у нього гаманець? Хіба се індивід не висилає з „Неньки України” на експльоатацію тисячі найменших братів, маючи за се з кожної душі поважну платню? І хіба сей кешеньковий злодій не вихваляв і не буде вихваляти Шевченка? Чи може він не стоїть за Україну, за „святі національні, народні права” в своїй газетці?!

А хіба мало таких Кушнірів, гієн, які аж пінять ся від побожности, коли сходить мова про Шевченка?

Власне, Шевченко звертає ся до старших братів, а не до гієн і кешенькових злодіїв, не до Юд, які лобзанєм за трицять сребрянників продають Христа і розпинають його по Америках та прусах.

Шевченко мав на увазі інтелігенцію. чесну, переняту дійсною любовю до найменшого брата, ті тисячі молодих людей, які за сю любов, за належність до соціялістичних партій ішли в Росії на мука. Він мав на думці тих інтелігентних

людей, які скрізь по всьому світі за любов до найменшого брата терплять переслідування з боку урядів, з боку суспільства, з боку гізн і злодіїв, для яких власність є святиня.

Чий-же, — я питаю, Шевченко?

Шевченко — по духу своєї лютої, болючої ненависти до кайданів, в якій би формі вона не була, по духу своєї жагучої, всевідланої, негасимої любови до покритих, пригноблених, — по тенденції, яка містить ся в ньому — неухильно, неодмінно мусить належати соціалізму, великому вченому розриванню кайданів і окропленню кровю ворогів волю всіх розклеваних і ще ненарождених рабів та поневолених.

*

*

*

Ч. л.

Тарас Шевченко.

Дня 26 лютого 1914 р. минає 53 роки від смерти великого борця, що гордо ставив чоло сильним цього світа, що цілий свій вік боров ся за свободу своїх братів та

громами кидав на тих, що на бідний люд наклали кайдани, 53 роки минає від часу, як замовкло його огненне слово, що одних проневолювало скреготати зубами зі злості, других підносило, загрівало, перло до боротьби. Тих 53 роки — який великий час, скільки переміни! Скільки стратили ті, що в їх руках спочивала доля-недоля робітника-наймита, а скільки то здобули ті безправні, визискувані віками невольники наймити. А зискали, бо борються, добороюються; — здобули дещо і все ще добувають. І будуть бороти ся, не спочинуть, доки мацуха доля не усміхнеть ся їм, так як усміхала ся вона, як мати до тих що безправно жили на кошт других. За тих 53 роки відколи помер наш борець, **Тарас Шевченко**, той самий Шевченко, що сам на своїй спині відчув безправне своє становище, становище вічного наймита, становище підданого — від того часу, кажемо, робітник, безправний наймит осягнув те, о що Шевченко головно боров ся, осягнув те, що його признали в державі також чоловіком з рінняючим голосом.

З великих людей, що збогатили нас, звичайно людей, широкими думками а тим

самим влили в наші серця запал та віру в успіхи нашої боротьби, Шевченко буде для нас, робітників, усе малим, усе великим, таким. що його треба поважати, треба й любити. Для нас, робітників, усе являють ся дорогими люди, що не лиш словами кликали до боротьби, але й самі бороли ся за нашу справу, не лише знали з книжок, що терпить безправний наймит, але й на своїй власній шкірі рахували панські загаї. А таким борцем був Шевченко, тому й ми робітники, найбільше її маємо право до нього, ми, що, як він, потом-кровю працюємо на других, які як на сьміх, кидають нам у руки те, що їм зі стола впаде, ніби тоту нужденну плату, що її доста на те, щоби вмерти, а далеко не доста, щоб з неї вижити.

Ми ще раз повторюємо, що коли не цілком, то ще найблизше до нас належить Шевченко. А кажемо се тому, що тепер Шевченка уважають приятелем і пророком тих, з якими він боров ся, на яких тепер, коли-б він жив, кинув би проклонем. Тепер його вже вихвалюють самі попи, з якими він цілий вік боров ся. Його підносять під небеса, уважають його своїм ті панички та

підпанки, прихильники ворожого для народу уряду, хоч хто тільки прочитав коли Шевченка, той відразу міг помітити, що з ким як з ким, а з такими людьми, Тарас не мав нічого спільного. Тоті люди осьміляють ся навіть оноганювати пам'ять Шевченка. Що трошки підходить під їх погляди, те притьмом підносять; що далеке від їх думок, що більше, або цілком противне їх поглядам, те вони просто викидають. А як хто їм закине, то все таки так не годить ся робити, зачинають крутити-вертіти, що в їх описі Шевченко входить мало що не сьогоднішній християнський соціал, мало що не паніст або прихильник зазкорузлого урядництва. А що вже робить ся в школі, що ті бідні ученики мусять учити ся про Шевченка! Чого то вони не мають довідати ся про нього?

Другі, націоналісти, підшукують у Шевченка своїх власних думок, які вони тепер розсівають між своїми прихильниками. Про огнисті протести Шевченка проти своїх же гнобителів та гетьманів, що задля особистих справ на свою користь торгували з нещасним людом, вони замовчують, або мимоходом згадують, як їм тре-

ба сказати дещо про „панів-Ляхів” аб німецьку крамолу. Отсі люди люблять найбільш поезію Шевченка з перших часів, коли Тарас осьнівував козаччину, хвалив гетьманщину та яркими красками змальовував картини з гайдамаччини, що розпривила ся з Ляхами.

І радикали, тоті заступники малої посілости мужицтва. „Також соціалісти”, як вони себе люблять називати з часта — не хотять лишити ся позаду иньших. Пісьля їх думки, Шевченко то таки мужик-радикал. у мужицькій одежі, в мужицькій шапці, ще бракує йому хіба на грудях медаля.

Нехай собі здорові забирають Шевченка в члени своєї партії й клерикали і націоналісти, і радикали. Заказати сього їм не закажеш, Та ми вважаємо се безпардонне причислюванє Шевченка в члени одної з тих трох партій, що найменше... некультурним. Так панам робити не ялося. Добре! Генії є властністю цілої нації; ціла нація без ріжницї партій мусить його величати за його талан, зате, що він геній. Але приноровювати думки генія до своєї політичної програми, воювати ними, перекручуючи нераз слова, а й зле поясню-

ючи його цілі думки — се вже, вибачте,
— негарно, некультурно. . .

Нам конче треба було про се загово-
рити, бо-ж у нас культ (пошанованя па-
мяти) Шевченка чим раз більше ширить-
ся, з року на рік святкують його пам'ять
вечерниці з співом, промовами, де-
клямаціями в чорнім одію, не раз і в фра-
ках та білих рукавичках — по салюновому
сказати. Такі вечерниці не мають глибоко-
го значіння, тому, що люди йдуть на них
більше тому, що „випадає“, ніж що від-
чувають справді потребу, бодай раз у рік
призадумати ся над тим, що таке Шев-
ченко для нас, — для цілого людства. Тво-
рів Тараса не знають, не читають, а як
і читають, не старають ся зрозуміти. Їм
досить, як скажуть собі, що се, або те
„файно“, а друге навіть „чудове“. Не
диво, що в нас на вечерницях, де б вони
й не були, можна почути такі промови,
яких кому коли треба до політики, чи
навіть до особистих справ. Публика одна-
ково плеще, однаково тішить ся. . .

Щоб нас зле не зрозуміли та щоб
прочитавши отсі рядки в один голос не
крикнули: „Ади, які соціалдемократи ро-

зумні, вони гадають, що Шевченко соціал-демократ, вони нам дорікають, що маємо Шевченка за чоловіка з нашої патії, а самі раді-б його підтягнути під свою „доктрику“. В нас ніколи ніхто не причепляв Шевченка до соціалдемократів, ніхто й не думав його туди зараховувати. Ми добре знаємо, що Шевченко ніколи не був соціалдемократом, а й соціалістом, а навіть свідомим революціонером. Кажемо „свідомим“, бо всі його революційні вірші були впливом його надмірно чуткого людського серця, а не холодного розуму.

Ми, соціалдемократи, славимо Тараса не за те, що він „мав би бути соціалдемократом“, а за те, що він загалом великий поет, — з особна-ж, що він співівець безправних наймитів-кріпаків, яких колишня доля так дуже подібна до долі нашої, долі безправних наймитів-робітників. Він нам дуже близький, бо відчувши на собі чуже ярмо, як відчуваємо його нині ми, сказав світові в чудових віршах, як жили отсе ті нещасні безправні. Він нам дуже милий тим, що ціле своє життя боровся з неволею, що в ній потапали мільйони братів його наймитів-кріпаків — як боремося сьогодні й ми, хоч інакшими засобами. Він нам дуже дорогий тому, що з цілої душі ненавидів усіх, що угнетали других, що забирали їм волю, карали, убивали, Він такий нам рідний іще й тому, що ми його розуміємо, розуміємо ліп-

ше ніж хто другий, бо ж ми день-удень перебуваємо (хоч під иньшою формою) ті злидні, про які так гарно згадує.

Ось за що ми цїнимо безсмертного Тараса та вихваляємо його.

Ось чому в роковини його уродин та смерти згадуємо ми його імя з пошаною й в товариствах і наших часописах.

Чим став би Шевченко, коли-б він жив тепер, сказати на певно не можна. Ми знаємо, що Шевченко для нас, робітників, заховав би серце добре, серце чуле, як його мав він колись до крепаків. Ми знаємо, що він і ділом і словом боров би ся за визиск — як боремо ся ми. Ми знаємо, що не на панськім боці станув би Шевченко, а по боці покривджених. Ми того певні!

Та що Шевченко спочував уже тоді боротьбі соціалістів, що сиділи на каторзі в Сибірі, на се доказом його „Сон“, де він захоочує закованих у Сибірі „політичних“, щоб не ховали своїх дум, а розсівали їх далі, бо з тих дум зійдуть і рости муть і вийдуть з них люди. За для його душі охочої до боротьби проти гнету, кличемо ми й усе кликати- мемо: „Честь твоїй великій душі, Тарасе!“

Виїмки з творів Тараса Шевченка.

Мені тринадцятий минає,
Я пас ягнєта за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було —

Мені так любо, любо стало,
Неначе в бога . . .
Уже прикликали до паю,
А я собі в буряні
Молю ся богу: і не знаю,
Чого маленькому мені
Тогді так приятно молилось,
Чого так весело було.
Господне небо і село,
Ягня, здаєть ся, веселилось,
І сонце гріло, не пекло.

Та не довго сонце гріло,
не довго молилось;
Запекло, почервоніло
І рай запалило.
Мов прокинув ся, дивлю ся:
Село почорніло,
Боже небо голубее
І те почорніло.
Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята;
Обернув ся я до хати —
Нема в мене хати:
Не дав мені бог нічого!
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози . . . А дівчина,
При самій дорозі,
Не далеко коло мене,
Плоскінь вибирала,
Та й почула, що я плачу:
Прийшла привітила,

Утирала мої сльози,
І поцілювала...

Неначе сонце засіяло,
Неначе все на світі стало
Мое: лани, гаї, сади...
І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.

Бридня! а й досі, як згадаю,
То серце плаче та болить:
Чому господь не дав дожить
Малого віку у тім раю!
Умер би орючи на ниві,
Нічогоб на світі не знав,
Не бувби в світі юродивим,
Людей і бога б не прокляв!
О люде, люде небораки!
На-що здали ся вам царі?
На-що здали ся вам псарі?
Ви-ж таки люди, не собаки!
В ночі і ожеледь, і мрака,
І сніг і холод: і Нева
Тихесенько кудись несла
Тоненьку кригу по під мостом.
А я, ото-ж в ночі,
Іду та кашляю йдучи.
Дивлючись: неначе ті ягнята,
Ідуть задрипані дівчата,
А дід, сердешний інвалід,
За ними гнеть ся, нкандибає
Мов у кошару заганяє...

Чужу худобу... Де-ж той сьвіт?
 Іде правда? Горе! горе!
 Ненагодованих і голих
 Дівчаток, як ту отару.
 Женуть, „последній долгъ отдать,
 Женуть до матери баї. стрять!—
 Чи буде суд? чи буде кара
 Царям, царятам на землі?
 Чи буде правда між людьми?
 Повинна быть! бо сонце стане
 І оскверенну землю спалить.

Як-би ви знали, паничі,
 Де люде плачуть живучи,
 То ви-б іділій не творили,
 Та ма-н б бо-а б не хвал-лг,
 На наші сльози сьміючись.

За-що, не знаю, називаєм
 Хатину в гаї тихим раєм:
 Я в хаті мучив ся колись,
 Мої там сльози пролились,

Найперші сльози! Я не знаю,
Чи єсть у бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило —
А хату раєм називають!
Не називаю й раєм
Тої хатиночки у гаї
Над чистим ставом, край села:
Мене там мати повила
І повиваючи сьпівала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло. Там неволя.
Робота, тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.
Там матір доброю мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині, а ми
Розлізли ся межі людьми,
Мов мишинята. Я до школи
носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили;
А сестри! сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в сьвіті живети?
Ви в наймах вирости чужії,

У наймах коси побілюють,
У наймах, сестри, ви вмрете.
Мені аж страшно, як згадаю.
Отту хатину край села.
Такії, боже наш, діла
Ми творили у нашім раю
На праведній твоїй землі!
Ми в раю пекло розвели,
А в тебе другого благаєм.
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо,
І їх сльозами поливаєм.
А може й те ще... Ні, не знаю
А так здаеть-ся, сам еси...
(Бо без Твоєї, боже волі,
Ми б не нудились в раю голі!)
А може й сам на небеси
Сьмієш ся, батечку, над нами,
Та може радиш ся з панами,
Як править миром?! бо дивись:
Он гай зелений похиливсь,
А он з-за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть по-над ставом
Тихесенько собі купаксть
Зелені віти. Правда рай?
А подиви ся та спитай,
Що там творить ся у тім раю!
Звичайне, радість та хвала
Тобі єдиному сьвятому,
За дивнії твої діла...

Отим бо й ба! Хвали нікому,
А кров, сльози, та хула.
Хула всьому! Ні, ні! нічого
Нема сьвятог) на землі!
Мені здаеть-ся, що й самого
Тебе вже люде прокляли.

Дивлю ся — в могилі усе козаки:
Який безголовий, який без руки,
А хто по коліна неначе одтятий;
Лежать собі хлопці, мов у теплій хаті.

— „Дивися, дитино, осе козаки!“
Ніби мені каже: „На всій Україні,
Високі могили; дивися, дитино:
Усі ті могили — усі оттакі:
Начинені нашим благородним трупом,
Начинені туго. Осе воля спить.
Лягла вона славно, лягла вона в-купі
Знами — козаками. Бачиш, як лежить!
Неначе сповита... Туть пана немає:
Усі ми однаково на волі жили,
Усі ми однаково за волю лягли,
Усі ми і встанем, — та бог його знає,
Коли-то те буде. Дивися-ж, дитино,
Та добре дивися! А я розкажу,
За-що Україна наша стала гинуть,
За-що й я між ними в могилу ляжу.
Ти-ж людям розкажеш, як виростеш, сину.
Слухай же дитино!..“

